

Yeni Gelişmeler Işığında

Türkçe Öğretimi

Editör: Doç. Dr. Muammer YILMAZ

6. Baskı

Editör: Doç. Dr. Muamber YILMAZ

YENİ GELİŞMELER İŞİĞİNDA TÜRKÇE ÖĞRETİMİ

ISBN 978-605-364-672-3

Kitap içeriğinin tüm sorumluluğu yazarlarına aittir.

© 2023, PEGEM AKADEMİ

Bu kitabın basım, yayım ve satış hakları Pegem Akademi Yay. Eğt. Dan. Hizm. Tic. AŞ'ye aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri, kapak tasarımı; mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kayıt ya da başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz ve dağıtılamaz. Bu kitap, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır. Okuyucularımızın bandrolü olmayan kitaplar hakkında yayinevimize bilgi vermesini ve bandrolsüz yayınları satın almamasını diliyoruz.

Pegem Akademi Yayıncılık, 1998 yılından bugüne uluslararası düzeyde düzenli faaliyet yürüten **uluslararası akademik bir yayinevi**dir. Yayımladığı kitaplar; Yükseköğretim Kurulunca tanınan yükseköğretim kurumlarının kataloglarında yer almaktadır. Dünyadaki en büyük çevrimiçi kamu erişim kataloğu olan **WorldCat** ve ayrıca Türkiye'de kurulan **Turcademy.com** tarafından yayınları taranmaktadır, indekslenmektedir. Aynı alanda farklı yazarlara ait 1000'in üzerinde yayını bulunmaktadır. Pegem Akademi Yayınları ile ilgili detaylı bilgilere <http://pegem.net> adresinden ulaşılabilir.

1. Baskı: Ocak 2014, Ankara

6. Baskı: Şubat 2023, Ankara

Yayın-Proje: Şehriban Türüldür
Dizgi-Grafik Tasarım: Tuğba Kaplan
Kapak Tasarımı: Pegem Akademi

Baskı: Repro Bir Mat. Kağ. Rek. Tas. Tic. Ltd. Şti.
İvedik OSB Matbaacılar Sit. 1514. Cad. No: 23-25
Yenimahalle/ANKARA 0.312 395 20 29

Yayıncı Sertifika No: 51818
Matbaa - Sertifika No: 47381

İletişim

Macun Mah. 204. Cad. No: 141/A-33 Yenimahalle/ANKARA
Yayınevi: 0312 430 67 50
Dağıtım: 0312 434 54 24
Hazırlık Kursları: 0312 419 05 60
İnternet: www.pegem.net
E-ileti: pegem@pegem.net
WhatsApp Hattı: 0538 594 92 40

ALTINCI BASKIYA ÖN SÖZ

Hızla gelişen bilim ve teknoloji her alanda olduğu gibi dil öğretimi alanında da birtakım yenilik ve gelişmeleri zorunlu kılmıştır. Çünkü teknolojik gelişmenin sonucu olarak özellikle genç kuşak arasında teknoloji ya da internet dili diyebileceğimiz bir mesajlaşma türü ortaya çıkmıştır. Bu mesajlaşma türü; sesli harfleri kullanmama, noktalı harflerin yerine noktasızlarını kullanma, yabancı karakterli harflerle Türkçe karakterli harfleri birlikte kullanma, imlâya dikkat etmeme vs. gibi olumsuz dil kullanımlarını bünyesinde barındırmaktadır. Özenti, hızlı yazma isteği, duygularını farklı ifade etme gibi nedenlerden kaynaklanan bu türden mesajlaşmanın zamanla Türkçemizi yozlaştıracağı düşünülmektedir. Bu yönüyle hazırlanan bu kitabın yeni yaklaşım, model ve örnekleri içerisinde barındırmasıyla Türkçenin öğretimine yardımcı olacağı, en azından bir farkındalık oluşturulacağı düşünülmektedir.

Kitap dil öğretimi, dinleme eğitimi, konuşma eğitimi, okuma eğitimi, yazma eğitimi, metin öğretimi ve Türkçe öğretiminde ölçme-değerlendirme bölümlerinden oluşmaktadır. Her bir bölüm Türkçenin öğretimine yardımcı birer öğretim alanını ifade etmektedir.

Bu kitabın Eğitim Fakültelerinin Türkçe Öğretmenliği ve Sınıf Öğretmenliği Bölümünde öğrenim gören öğretmen adaylarına, 1-8. sınıfa görev yapan tüm öğretmenlere ve dil öğretimi alanında çalışan tüm akademisyenlere katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Bu kitabın yazımında görev alan yazarlara titiz ve özverili çalışmalarından dolayı teşekkür ederim.

Editör

Doç. Dr. Muammer YILMAZ
ORCID No: 0000-0003-1736-7717

Ankara-2023

BÖLÜMLER VE YAZARLARI

Editör: Doç. Dr. Muamber YILMAZ

1. Bölüm: Dil Öğretimi

Prof. Dr. İbrahim COŞKUN, Trakya Üniversitesi
ORCID No: 0000-0002-6270-7613

2. Bölüm: Dinleme Eğitimi

Dr. Dudu KAYA, Pamukkale Üniversitesi
ORCID No: 0000-0002-1929-9407

3. Bölüm: Konuşma Öğretimi

Prof. Dr. Serdarhan Musa TAŞKAYA, Mersin Üniversitesi
ORCID No: 0000-0003-0618-0084

4. Bölüm: Okuma Eğitimi

Doç. Dr. Muamber YILMAZ, Bartın Üniversitesi
ORCID No: 0000-0003-1736-7717

5. Bölüm: Yazma Eğitimi

Prof. Dr. İbrahim COŞKUN, Trakya Üniversitesi
ORCID No: 0000-0002-6270-7613
Doç. Dr. Muamber YILMAZ, Bartın Üniversitesi
ORCID No: 0000-0003-1736-7717

6. Bölüm: Metin Öğretimi

Prof. Dr. Sabri SİDEKLİ, Muğla Sıtkı Kocaman Üniversitesi
ORCID No: 0000-0003-3202-6451

7. Bölüm: Türkçe Öğretiminde Ölçme ve Değerlendirme

Prof. Dr. Serdarhan Musa TAŞKAYA, Mersin Üniversitesi
ORCID No: 0000-0003-0618-0084

İÇİNDEKİLER

Altıncı Baskıya Ön Söz	iii
Bölümler ve Yazarları	iv

1. BÖLÜM DİL ÖĞRETİMİ

Giriş	1
Dilin Tanımı, İşlevi ve Önemi	1
Türkçe'nin Dünya Dilleri Üzerindeki Yeri	3
Dil, Düşünce ve Kültür İlişkisi	3
Çocuk ve Dil Gelişimi	4
Okul Öncesi Dönemde Dil Gelişimi	5
Okul Öncesi Dönemdeki Çocukların Dinleme Becerisi ve Gelişimi	7
Okul Öncesi Dönemdeki Çocukların Konuşma Becerisi ve Gelişimi	7
Okul Öncesi Dönem Çocuklarının Görsel Okuma ve Sunu Becerileri ve Gelişimi	8
İlkokul Dönemindeki Çocukların Dil Gelişimi	9
İlkokul Döneminde Okuma Yazma Becerisinin Gelişimi	12
Kaynakça	14

2. BÖLÜM DİNLEME EĞİTİMİ

İletişim Kurmada ve Öğrenmede Dinleme	17
Dinleme Nedir?	20
Dinlemenin Özellikleri	21
Dinlemeyi Etkileyen Unsurlar	22
Dinleme Türleri	23
Genel Olarak Dinleme	23
Etkileşimli Dinleme	24
Etkileşimsiz Dinleme	24
Amaca Göre Dinleme	25
Metni Takip Ederek Dinleme	25
Ayırt Edici Dinleme	26
Estetik Dinleme (Haz Almak İçin Dinleme)	26

Eleştirel Dinleme.....	26
Seçici Dinleme.....	28
Diyalog ve Sunuya Dayalı Dinleme.....	29
Dinleme Stratejileri.....	29
Dinleme Öncesi Stratejiler.....	29
Ön Hazırlık Yapma.....	30
Ön Bilgileri Harekete Geçirme.....	30
Anahtar Kelimelerle Çalışma.....	30
Tahmin Etme.....	31
Amaç Belirleme.....	31
Dinleme Sürecindeki Stratejiler.....	31
Tahminler Yapma.....	31
Gerekli ve Gereksiz Bilgileri Ayırt Etme.....	32
İzleme Stratejisi.....	32
Not Alma.....	32
Soru Cevap Stratejisi.....	33
Zihinde Canlandırma.....	33
Tekrar Dinleme.....	33
Dinleme Sonrası Stratejiler.....	34
Değerlendirme.....	34
Özetleme.....	34
Çıkarımda Bulunma.....	35
Yeniden İfade Etme.....	35
Dinleyici Türleri.....	35
Görünüşte Dinleyici.....	36
Seçici Dinleyici.....	36
Savunmacı Dinleyici.....	36
Tuzak Kurucu Dinleyici.....	37
Yüzeysel Dinleyici.....	37
Başarılı Dinleyici.....	37
Türkçe Öğretim Programlarında Dinleme.....	38
Kaynakça.....	40

3. BÖLÜM KONUŞMA ÖĞRETİMİ

Konuşma.....	43
Konuşmanın Yapısal Özellikleri.....	45
Konuşmada Dikkat Edilmesi Gereken Hususlar	45
Konuşma Çeşitleri.....	48
Konuşma Becerisinin Geliştirilmesi	48
Konuşma Becerisinin Geliştirilmesinde Kullanılabilecek Etkinlikler	52
Görüşme	54
Radyo-Televizyon Konuşması	55
Sempozyum	55
Konferans	55
Açık Oturum.....	55
Forum	56
Panel.....	56
Münazara.....	57
Nutuk (Söylev).....	57
Hikâye-Masal Anlatma.....	58
Konuşanı Bul	58
İnşat.....	59
Lipogram (Dudakdeğmez)	59
Drama	60
Rol Oynama	61
Pantomim.....	61
Taklit	61
Sessiz Sinema	62
Konuşma Çarkı.....	62
Konuşma Bileti	62
Sondaki ile Başla.....	63
Konuşturan Şapka	63
Konuşma Öğretiminde Öğretmenlere Düşen Görevler.....	63
Konuşma Hataları.....	65
Gecikmiş Konuşma	66
Seslendirme Eksikliği.....	66
Kavrama Eksikliği	66

Çekingenlik	67
Gereksiz Beden Hareketleri	67
Abartılı Jest Mimik.....	68
Yerel Ağız Kullanımı	68
Anlatım Bozukluğu.....	69
Konuşma Kurallarına Uymama.....	69
Gereksiz Söz Söyleme	69
Argo Kullanma	70
Atlama.....	70
Hızlı veya Yavaş Konuşma	70
Konuşma Bozuklukları	71
Kekemelik.....	72
Tutukluk	73
Dizartri	73
Afazi (Söz Yitimi).....	73
Disleksi	73
Gevşeklik.....	74
Artikülasyon (Ekleme) Bozuklukları.....	74
a. Sesin Düşürülmesi ya da Atlanması.....	74
b. Ses Eklenmesi	75
c. Sesin Değiştirilmesi	75
d. Sesin Bozulması	76
Kaynakça.....	76

4. BÖLÜM OKUMA EĞİTİMİ

Okuma Becerisi	79
Okuduğunu Anlama	82
Okuduğunu Anlama Türleri	84
Basit Anlama.....	85
Yorumlayıcı Anlama	85
Sorgulayıcı Anlama.....	86
Okuduğunu Anlamayı Geliştirme Stratejileri.....	87
Okuma Öncesinde Kullanılabilecek Stratejiler	87

Okuma Sırasında Kullanılabilecek Stratejiler	88
Okuma Sonrasında Kullanılabilecek Stratejiler	88
Okuma Türleri	89
Sesli Okuma	89
Sessiz Okuma	90
Eleştirel Okuma	92
Göz Atarak Okuma	92
Güdümlü Okuma	93
Serbest Okuma	93
Hızlı Okuma	94
Okuma Güçlüğüne Sahip Okuyucuların Özellikleri	97
Akıcı Okuma	99
Sesli Okuma Hataları	100
Okuma Alışkanlığı	104
Okuma Alışkanlığı İle İlgili Yapılan Araştırmalar	106
Çocuğa Okuma Alışkanlığı Kazandırmanın Yolu	107
Kaynakça	108

5. BÖLÜM YAZMA EĞİTİMİ

Yazma Nedir?	111
Yazma Eğitiminin Amaçları	112
Yazma Yetersizlikleri	115
Yazma Becerisinin Geliştirilmesi	117
Yazma Türleri	119
Planlı Yazmada Karşılan Sorunlar	123
Planlı Yazma Modeli	125
Kaynakça	129

6. BÖLÜM METİN ÖĞRETİMİ

Giriş	131
Metnin Okumadaki Yeri ve Önemi	132
Metin Türleri	139
Bilgilendirici Metinler ve Öğretimi	140

Bilgilendirici Metin Yapıları	142
Hikâye Edici Metinler ve Öğretimi.....	150
Hikaye Metinlerin Analizleri.....	153
Kaynakça.....	160

7. BÖLÜM

TÜRKÇE ÖĞRETİMİNDE ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME

Giriş.....	165
Türkçe Dersinde Ölçme Değerlendirme	166
Başlangıç Değerlendirme	167
Süreç Değerlendirme	168
Sonuç Değerlendirme.....	169
Öğrenme Alanlarında Ölçme ve Değerlendirme.....	169
Okuma Becerisinde Ölçme Değerlendirme	170
Yazma Becerisinde Ölçme Değerlendirme	173
Dinleme/İzleme Becerisinde Ölçme Değerlendirme	175
Konuşma Becerisinde Ölçme Değerlendirme.....	176
Dil Bilgisi Alanında Ölçme Değerlendirme	177
Türkçe Dersinde Kullanılabilecek Ölçme Araçları	177
Yazılı Sınavlar.....	180
Sözlü Sınav	182
Çoktan Seçmeli Sınavlar	183
Doğru-Yanlış Testleri.....	184
Eşleştirme Maddeli Sınav	184
Öz Değerlendirme.....	185
Akran Değerlendirme.....	186
Performans Değerlendirme	186
Ürün Değerlendirme/Portfolyo.....	187
Proje	188
Sunum.....	190
Gözlem.....	190
Görüşme	191
Öğrenci Gözlem Defteri/Anekdotlar.....	191
Günlük.....	192

Çeteleme Ölçeği.....	192
Kontrol Listesi.....	192
Kavram Haritaları	192
Çalışma Kâğıtları.....	193
Dereceli Puanlama Ölçeği (Rubrik).....	193
Tutum Ölçeği	194
Yapılandırılmış Tablo (Grid).....	194
Kelime İlişkilendirme Testi	195
Tanılayıcı Dallanmış Ağaç	196
Sergi	196
Türkçe Dersinde Sorular	196
Cevabı Metin İçinde Olan Soru.....	197
Cevabı Metin Dışında Olan Soru.....	197
Cevabı Metinler Arasında Olan Soru.....	198
Ölçme Değerlendirme Dikkat Edilmesi Gereken Hususlar.....	198
Kaynakça.....	201
Yazarlar Hakkında.....	203

1. BÖLÜM

DİL ÖĞRETİMİ

Doç. Dr. İbrahim COŞKUN¹
Trakya Üniversitesi

1. Giriş

İnsanlar doğumundan itibaren sürekli sosyal bir çevre içerisinde yaşayan varlıklardır. Bu sosyal çevre içerisinde yaşamını sürdürebilmeleri ve sosyalleşebilmeleri için bir iletişim aracına ihtiyaçları vardır. Bu iletişim aracı ise dildir. Dil ile insanlar sosyalleşebilmekte, duygularını, düşüncelerini, isteklerini, sevinçlerini kendisinden başka bir varlığa aktarabilmektedir.

Dil, insanların sahip olduğu önemli özelliklerinden biridir. Bu özellikleri ile insanlar doğadaki diğer varlıklardan ayrılabilen ve bu özellikleri ile farklı olabilmektedir. Dil aracılığıyla belli kurallar dâhilinde, ortak belirlenen simge veya semboller ile bir yapı oluşturabilmekte ve bu yapı sayesinde ise diğer insanlarla iletişime geçebilmektedir. Bu bakımdan dil, kişiler arası iletişimi sağlayan en önemli iletişim araçlarından biridir.

Dil insanların birbirine bilgi, düşünce ve eğilimlerini aktarabilmelerinin yanı sıra fikirlerini düzenleyebilme ve duygularını ifade edebilmelerine de imkân sağlar. Kültür değerlerimiz ve bilgilerimizin çoğu kuşaktan kuşağa yazılı ve sözlü sözcükler yoluyla iletilmektedir. İnsanlar doğrudan kendi yaşantısı yoluyla öğrendiklerinden çok daha fazlasını dil yoluyla iletebilmektedir (Güleç ve Geçgel, 2012).

2. Dilin Tanımı, İşlevi ve Önemi

Türk Dil Kurumu'na göre dil; insanların kendisine ait düşüncelerini, çevresinden duyduklarının başka kişilere aktarabilmek için kelimelerle veya işaretlerle yaptıkları anlaşma, lisan, zebandır (TDK, 2013). Cüceloğlu (1999) dili; insana ait seslerin belirli bir kurallar dâhilinde bir araya getirilmesiyle oluşturulmuş belli bir yapıya sahip sistem olarak tanımlamıştır.

¹ Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Temel Eğitim Böl. Sınıf Eğitimi AD, zibrahimc@gmail.com

İnsanlar arası iletişimi sağlaması bakımından büyük bir öneme sahip olan dilin tanımı hakkında birçok görüş bulunmaktadır. Bloom ve Lahey (1978) dili; insanların kendi arasında iletişim kurabilmelerini ve bu iletişimi gerçekleştirebilmelerini sağlayan, önden belirlenmiş kurallar ve semboller ile kodlama yaparak, çevresinde yaşanan olaylara yönelik kendisine ait düşünce ve duygularını aktarabilmesini sağlayan bir iletişim aracı olarak tanımlamıştır (Topbaş, 2003).

Dilin kökü ve özü sorunu varlığın kökü ve özü sorunu kadar eskidir. Başlangıçta varlık ile dil, sözcük ile anlam birbirinden ayrılmazlar. Sözcük varlığın bir simgesi, adlandırılması ya da göstergesi değil; onun gerçek bir parçasıdır. Mitolojik görüşe göre her nesnenin özü adında saklıdır. Adlara hâkim olmasını, onları kullanmasını bilen kişi, nesnelere üzerinde de hâkimiyet kazanır (Coşkun, 2006).

Dil insanlar arası en önemli iletişim aracı olmasının yanında dört tür iletişim için de (yazma, okuma, dinleme ve konuşma) çok büyük bir öneme sahiptir. Bleile (2004) dilin en az dört tür iletişimi sağlamaya yarayan kritik bir görevi olduğunu belirtmiştir. Bu iletişimler; bireylerarası, kendisi ile (düşünceleri ile), grup içi iletişim ve gruplar arası iletişim ile (grup kimliği) ve nesiller arası (kültürel aktarım) iletişimlerdir (Akt.: Topbaş, 2007).

Güleç ve Geçgel'e (2012) göre dil çocuğu egosundan arındırarak onun sosyal bir kişi olmasını sağlayan; kendisini kontrol ve takip ettirebilen, düşüncelerini, duygularını ve davranışlarını yavaş yavaş öğretebilen ve kendini güvenli hissetmesine yardım eden bir olgudur.

Ayrıca iletişim aracı olarak dilin beş tür özelliği olduğunu vurgulayan Topbaş (2003); dilin insanların kendi aralarında ortak belirlemiş oldukları bir kod, insanlar arası uzlaşma aracı, insanların yaşamlarında olup bitenleri ya da insanların kendi düşüncelerini simgeleyen bir araç, oluşturulmuş bir dizge ve iletişimi sağlayan önemli bir yapı olduğunu vurgulamaktadır.

Yapılan dil tanımlarına bakıldığında dilin düşüncelerin aktarılmasını sağlayan bir araç olduğu görülmektedir. Buradan hareketle dil ile düşünce arasında güçlü bir bağ olduğu söylenebilir. Bu bağlamda dil bir semboller dizisi olarak tanımlanırken düşünce; bu dilsel semboller aracılığıyla şekillenen zihinsel etkinliklerin bir ürünü olarak ortaya çıkmaktadır. Bundan dolayı dil ve düşünce sürekli olarak karşılıklı etkileşim içerisinde ve eşzamanlı olarak gelişim gösterebilmektedir (Ayдын, 2005).

Dil, insanlar arası iletişim aracı olduğu kadar çocukların her alandaki gelişimi için de büyük önem taşımaktadır. Çünkü çocuk dil sayesinde zihinsel gelişimini ve sosyal gelişimini tamamlayabilmektedir. Ayrıca çocuğun fiziksel olarak gelişmesi de dil gelişimini doğrudan etkilemektedir.